

door WIBO BOSWIJK & HANS ZIJLSTRA

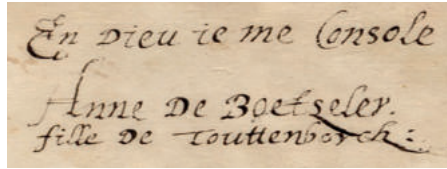
DE TWEDE LIEFDE VAN LISCK VAN EIJSINGHA

ANTONIUS VAN AYLVA & LISCK VAN EIJSINGA

In vervolg op de artikelen in De Sneuper 119 en De Sneuper 124 over Lisck van Eijsinga en Hessel van Meckema is er aanvullende informatie gevonden over de periode tussen haar beide huwelijken.

Zoals reeds geopperd blijkt het tweede huwelijk met de Deen Erich Brahe duidelijk geen huwelijk uit liefde, maar een verstandshuwelijk, door de ouders gearrangeerd. Het komt naar voren uit een inschrijving in een vriendenboek van Anna van den Boetzelaar (1584-1650) en een rechtszaak die is gevoerd voor het Hof van Friesland in 1615.

Bij het lezen van het boek 'De kaars en de mug' van Sophie Reinders kwam Hans Zijlstra de vermelding van een gezamenlijke inschrijving van Antonius van Aylva en Lisck van Eijsinga in dit album tegen. De opmerkingen hierbij verwezen naar de tweede relatie van Lisck. Waarom dit niet tot een huwelijk kwam blijkt uit de zaak gevoerd aan het Hof van Friesland.

ILLUSTRATIE EN INSCHRIJVING IN EIGEN ALBUM DOOR ANNA VAN DEN BOETZELAER - 1606

PORTRET LISCK VAN EIJSINGA - ANNO 1611

FOTO: WIBO BOSWIJK

Vriendenboekjes waren populair onder de adel en gegoede burgerij in de loop van de 16e eeuw en in de 17e eeuw. Vaak waren het de heren die zo'n poëziealbum of album amicorum bijhielden. De teksten gingen veelal over liefde en vriendschap, soms wat prikkelend en waren meestal met eigen tekeningen versierd. Familiewapens werden hier veelvuldig voor gebruikt.

Anna van den Boetzelaar, dochter van Toutenberch kwam uit Vollenhove. Zij huwde in 1612 Godart van Reede van Amerongen en kwam daarmee op kasteel Amerongen aan de rand van de Utrechtse heuvelrug te wonen.

STRIDEN TOT IEN DEN DOOT

In het betreffende album staan inschrijvingen merendeels van 1607 tot Anna's huwelijk in 1612. Onder andere van Philips van Nassau, Prins van Oranje (1554-1618) en zijn zuster Maria van Nassau, geboren Prinsesse van Oranje, gravin douairière van Hohenlohe (1556-1616) uit 1611 en van Otto Brahe (1578-1651), kapitein van een compagnie Denen ter repartitie van Zeeland, uit 1609, een broer van de latere tweede echtgenoot van Lisck. De helft van de pagina's van het boekje is nog leeg en zomaar middenin staan de twee ongedateerde pagina's van Lisck en Antonijus. Deze moeten van 1614 -1615 zijn. Nergens in dit album komt zo'n gemeenschappelijke inschrijving voor. Op de ene pagina staat een ruiter op een steigerend paard met de spreuk 'doer Liefde van ghot en zien wort, wel ick striden tot ien den doot'

PAGINA VAN LISCK IN ALBUM VAN ANNA VAN DE BOETZELAER

FOTO'S: HANS ZIJLSTRA

PAGINA ANTONIJUS IN ALBUM VAN ANNA VAN DEN BOETZELAER

PHILIPS WILLEM, PRINS VAN ORANJE

MARIA VAN NASSAU

OTTO BRAHE

L'AMOUR CONSTANT ET FIDELE

Op de ander pagina een cartouche vastgehouden door een engel met de namen en twee spreuken geschreven door Lisck en Anthonis. *'Rien sans Dieu (= niets zonder God), Lucia van Eijssingha' en 'L' amour constant et fidele (= eeuwige liefde en trouw), Antonijus van Aijlwa'*. Tevens een afbeelding van het wapen van Aylva.

Of Lisck en Antonijus in Amerongen of in Friesland in het boekje hebben geschreven blijft de vraag. Het geeft het vermoeden dat ze elkaar op kasteel Amerongen ontmoet hebben, met genoeg tijd om tussen de 'conversaties' door een aantal uren aan deze inschrijving te werken. Dat Anna van den Boezelaer met haar niet meer actief gebruikte album uit haar vrijgezellentijd naar Leeuwarden is afgereisd, lijkt niet aannemelijk. Misschien heeft Anna haar gasten het boekje wel getoond om de inschrijvingen te laten zien van de prins van Oranje en/of die van de broer van de door de ouders gewenste huwelijkskandidaat, Otto Brahe.

Na het overlijden van Hessel van Meckema in 1612 was Lisck als weduwe van 18 jaar achtergebleven. In de twee jaar die dan volgen vindt er de rechtszaak plaats over de erfenis van Hessel, gevoerd door haar schoonzuster Luts van Meckema, vertegenwoordigd door haar man als voogd. Lisck wordt bijgestaan door haar vader als *'cuniuncta persona'*, een met haar verbonden persoon. Niet als voogd, aangezien ze door haar huwelijk op 15-jarige leeftijd wettelijk meerderjarig geworden was. Dit feit maakt het vervolg van het verhaal wat curieus.

Uit het relaas van Antonijus in de rechtszaak, die hij aanspant tegen Lisck, blijkt wat er gespeeld heeft. Antonijus en Lisck hebben *'conversatie ende omganck'* met elkaar gehad wat *'tot haer lieffde verweckt'* heeft. Na vele gesprekken hebben ze elkaar uiteindelijk onvoorwaardelijk trouw beloofd *'ende op trouwe malkanderen gesoent'* en dit met een roemer wijn beklonken en gedronken. Ter bevestiging van de trouwbelofte heeft Antonijus Lisck een gouden ketting gegeven, die zij heeft aangenomen.

Om hun verloving bekend te maken en te overleggen wat nu het beste gedaan kon worden, zijn zij naar hun 'neef' **Frans van Humalda** (± 1580 -1621) in Ee gegaan. Zij vertellen Frans over hun verloving. Er wordt weer een toost uitgebracht met een roemer wijn, die volgens Frans *'een seer aangenaem ende lieve dronck'* is. Hij wenst hen geluk en vraagt of het met toestemming van de ouders is. Waarop Lisck verklaarde dat zij Antonijus niet om haar ouders wil zou willen verlaten *'soo lange haer oogen open stonden'*.

WAPEN BRAHE GETEKEND DOOR OTTO BRAHE

DAER SIJ GEEN SIN TOE HADDE

Aan de vrouw van Frans, **Ebel van Meckema** (1588-1662), vertelt Lisck ook dat zij elkaar trouw hebben beloofd. Ook Ebel wenst haar geluk, waarop Lisck verder aangeeft dat zij *'sulcx gedaen hadde vermits haer ouders haer ansporden om een ander persoon te nemen, daer sij geen sin toe hadde'*. Toen Antonijus erbij kwam, heeft Ebel ook hem gelukgewenst, maar confronteerde hem tevens met de opmerking van Lisck. Antonijus vroeg Lisck daarop of zij dat werkelijk gezegd had. Lisck beantwoordde de vraag met *'jae'*. Antonijus accepteerde dit, waarna Ebel hen beiden nog eens feliciteerde.

Frans en Ebel leek het verstandig om de zaak nu aan haar ouders te vertellen. Ook nog een andere persoon was op de hoogte gebracht van de trouwbelofte en ook deze had hen geluk gewenst. Waarna Antonijus met toestemming van Lisck naar haar ouders was gegaan en hen op de hoogte bracht. Als reactie had de familie Van Eijssinga de gouden ketting, tegen zijn wil, door een dienstbode terug laten brengen, die de ketting bij hem in zijn logement op de tafel gelegd had, aangezien hij nog sliep.

MINDER- OF MEERDERJARIG

Onlangs dat hij Lisk gevraagd had haar woorden en belofte na te komen en zij dit kennelijk niet kon, was hem later gevraagd om een rechtszaak wegens breken van trouwbelofte als afgewezen persoon in te stellen, om haar als vertegenwoordiger te dienen. Zij kon zich volgens hem niet terugtrekken door het plakkaat op het huwelijk dat meisjes niet zonder toestemming van hun ouders mogen trouwen, omdat zij door haar eerdere huwelijk immers meerderjarig was geworden.

Volgens het verweer van de familie Van Eijsinga is één en ander anders gelopen. Verder werd onder andere het feit dat het plakkaat geen onderscheid maakt tussen gehuwde en ongehuwde dochters aangevoerd. Ook dat in Friesland men voor een goed huwelijk van dochters beneden de 20 uitgaat van toestemming van ouders of voogden. Dit met als doel op dat *'ongeluiden niet verleit en souden worden deur persuasie (= overreding) ofte enige andere ongeoirloffde middelen'*. Lisk was reeds 20 dat jaar, dus een zwakke redenering. In een latere versie van het plakkaat op het huwelijk wordt expliciet vermeld dat weduwen tot 25 jaar toestemming nodig hebben. In 1615 stond dat er nog niet in.

VRIJEN ENDE TE ECHE VERSOECKEN

Bij Antonijus bezoek aan vader **Aede van Eijsinga** zou hij alleen toestemming gevraagd hebben om te mogen bezoeken en met toestemming te mogen *'vrijen ende te echte versoecken'*. Aede wilde er eerst over nadenken. Toen Antonijus een paar dagen later terug kwam, is hem verteld dat een verder gesprek geen zin had en dat hij zijn dochter niet aan hem zou geven. Antonijus had zich hierbij neergelegd met de woorden *'dat hij haer (gedaegde) niet begeerde te vrijen ofte andersins met haer te handelen dan bij sijnen advijs en consent'* met de toevoeging *'dat het geen eerlijck iongman ware die anders dede'*. Antonijus zou ook aan anderen hebben meegedeeld niet met Lisk te trouwen zonder toestemming van haar ouders. Ook aan grootmoeder **Rieme van Galama** bij wie hij steun gevraagd had.

Het verhaal over de gouden ketting en over hoe deze gegeven zou zijn, maakt ook deel uit van de discussie. Het was van belang of deze wel of niet gegeven en geaccepteerd was en of deze tegen zijn wil geretourneerd was. Maar uiteindelijk, in het Hof van Friesland waar vader Aede ook zitting had, had Antonijus geen kans. De uitspraak vond plaats op 4 juli 1615 in de Kanselarij. De zaak werd niet ontvankelijk verklaard en Antonijus werd veroordeeld tot de kosten. Misschien had de door beiden geschreven en getekende inschrijving in het album amicorum nog kunnen helpen als bijkomend bewijs.

Lisk wordt in het geheel niet gehoord. Werd zij zo onder druk gezet en gewezen op de verplichtingen van haar stand? Op zich was zij na het overlijden van Hessel financieel onafhankelijk, dus onterfd worden was niet onoverkomelijk, maar wel een schande. Een jaar later op 3 juli 1616 vindt dan het huwelijk van Lisk met Erich Brahe plaats. Het huwelijk *'daer sij geen sin toe hadde'*. Antonijus kon niet anders dan zich er definitief bij neerleggen. Hij trouwt 19 januari 1618 in Cornjum met **Catharina Evertsdr Entens van Mentgheda** (1599-1660). Dat pril geluk mag helaas ook niet lang duren.

ALS ICK NU WILDE...

Als Antonijus met zijn vrouw op 25 februari 1618 's avonds over het Jacobijnerkerkhof ter hoogte van het koor van de kerk wandelt, samen met twee dienstmeisjes en een knecht, passeren ze de beschonken **Cornelis Cuijck**, die Antonijus dermate hard aanstoot dat zijn hoed op de grond valt. Antonijus zet zijn hoed weer op en geeft Cornelis een vuistslag, zodat die op de grond valt. Daarna loopt het gezelschap verder over het kerkpad. Al scheldend komt Cornelis achter hen aan. Hij roept hen *'smaedige redenen'* na. Misschien nog in wel in verband met de relatie met Lisk en de verbroken trouwbelofte? De rechtszaak van 1615 zal in Leeuwarden zeker door de gehele bevolking als een smeulende soap zijn gevolgd.

De knecht overhandigt daarop een geweer aan zijn meester, waarop deze naar Cornelis toe loopt en hem vraagt wat hij toch wil en dat hij beter kan ophouden, omdat hij een geweer heeft. Antonijus slaat Cornelis met de kolf van het geweer een paar maal op de schouder en laat zijn degen zakken. Dan valt Cornelis hem aan en steekt hem met een mes in de rechterzij. Antonijus voelt dat hij gewond is en vraagt Cornelis waarmee hij gestoken heeft. Op het zien van het mes pakt hij deze af, smijt Cornelis op de grond en zet het mes op zijn borst en zegt: *'Als ick nu wilde, so conde ick dy, well raemende, een getal steken nae dijen doot geven.'* Zijn vrouw begint dan te gillen en hij maant haar tot stilte, hij zal het niet doen. Daarop breekt hij het mes in stukken en met het restant brengt hij Cornelis wat sneden toe in zijn gezicht. Het gezelschap loopt dan verder naar huis. Thuis gekomen blijkt de wond groter dan gedacht en reeds de volgende middag overlijdt Antonijus van Aylva. Lisk van Eijsinga leefde toen met haar tweede echtgenoot Erich Brahe nog in Leeuwarden en zal dit drama zeker ook meegekregen hebben.

Met Cornelis Cuijck loopt het niet goed af. Op 13 maart 1619 wordt hij veroordeeld om: *'bij de scherprechter op het geschavot geleidet, met den swaerde geexecuteert ende van levene ten dode gebracht te worden, gunnende het lichaem de begrafenisse'*. 16 maart wordt hem het vonnis voorgelezen en waarschijnlijk op dezelfde dag voltrokken. Hij was mogelijk Cornelis Adriaens Cuijck (* ± 1585) uit Franeker.

TERECHTSTELLING 'MET DEN SWAERDE'

tijd van regenten en vorsten

ILLUSTRATIE UIT ALBUM AMICORUM VAN HENRICA VAN ARNHEM

FOTO: HANS ZIJLSTRA

BRON: STAATSARCHIV NÜRNBERG